

Marias historia

De flesta läkare förknippar nog Maria sjukhus främst med de tragiska händelser som ledde till Lex Maria [1]. Sjukhuset är sedan länge nedlagt men byggnaderna finns delvis kvar, och de och kvarteret rymmer mycket av medicin- och Stockholmshistoria förutom anknytningen till händelserna i augusti 1936 [2-5].

Historien tar sin början år 1663

Det hela började år 1663 när holländaren Jacob Momma, adlad Reenstierna, köpte en stor tomt i Maria församling på Södermalm [2]. Momma-Reenstierna var framgångsrik handelsman och bruksägare. Tillsammans med en bror var han bland annat delägare i Kengis bruk där kopparmalm från de nyupptäckta fyndigheterna i Svappavaara bearbetades [3]. På tomten lät han uppföra det förnämliga stenhus som fortfarande finns kvar på Wollmar Yxkullsgatan 23. Arkitekt var Johan Tobias Albinus.

På 1750-talet drevs ett expanderande väveri på egendomen. År 1758 uppfördes en särskild fabriksbyggnad precis öster om det palatsliknande huset. Fabriksbyggnaden kom senare att bli huvuddel i Maria sjukhus.

Den Reenstiernska malmgården med nära två tunnland tomt såldes på 1840-talet till Prins Carls Uppfostringsinrättning för fattiga och vanvårdade barn [2]. År 1874 inköptes hela fastigheten med adresserna Wollmar Yxkullsgatan 21, 23, 25 och 27 av Stockholms Stads Sundhetsnämnd som led i en omdaning av Stockholms sjukhusväsen [5], och år 1876 öppnades Maria sjukhus med 125 vårdplatser. I början av 1930-talet fanns plats för över 280 patienter på Maria (Figur 1). Här verkade framstående kollegor som kirurgöverläkaren Einar Key och medicinöverläkaren Josua Tillgren. När Södersjukhuset invigdes 1944 lades den sjukvårdande verksamheten vid Maria sjukhus ner, och patienter och personal flyttades över till det nya sjukhuset [6].

År 1871 hade Provisoriska Barnbördshuset och den praktiska barnmorskeundervisningen flyttat till den västra delen av den Momma-Reenstiernska egendomen med adress Wollmar Yxkullsgatan 27 [5]. Här skapades det som år 1882 blev Södra Barnbördshuset. Södra Barnbördshuset upphörde som BB först 1969.

I Stockholms Stadsmuseums bildarkiv benämns Reenstiernska palatset Maria sjukhus. Den vackra byggnaden ingick i sjukhuskomplexet [2, 3], och har ibland fått illustrera sjukhuset. Den

FOTO: STOCKHOLMS STADSMUSEUM

Figur 1. Sal på Maria sjukhus. Vuxna och barn vårdades uppenbarligen tillsammans.

FOTO: GÖRAN WENNERGREN

Figur 2. Maria sjukhus som det ser ut idag. Namnet finns kvar över porten. I förlängningen av det som ursprungligen var en fabriksbyggnad ses det Reenstiernska huset och därefter nybyggnaden från 1970. Längst bort skimtar Södra Barnbördshuset.

mindre glamorösa, före detta fabriksbyggnaden är dock en mer korrekt illustration (Figur 2).

Den så kallade Mariapolikliniken hade sina lokaler på det gamla Maria sjukhus mellan 1955 och 1969. 1970 flyttades verksamheten till en nybyggd fastighet på den västra delen av området, där idag Maria Beroendecentrum har sin verksamhet [4].

Referenser

1. Wennergren G. Fyra dödande injektioner ledde fram till Lex Maria. *Läkartidningen* 2005;102:242-3.
2. Hoving J. En malmgårds öden. Stockholm: S:t Eriks årsbok; 1940. p. 73-86.
3. Lindberg B. *Malmgårdarna i Stockholm*. Stockholm: Natur och Kultur/LTs förlag; 2002. p. 18-9.
4. Marias historik. www.mariaberoendecentrum.se

5. Karmborg C. Provisoriska Barnbördshuset och inrättandet av Södra Barnbördshuset 1864-1882. Stockholm: Stockholms universitet, Historiska institutionen; 1994. p. 14-23.
6. Räf L. Och sjukhusen kom och gick. I: Räf L, Sjöstrand NO, Widman B, Hammarmyr K, Olausson K, Oldinger E, redaktörer. *Stockholms läkarförening 100 år*. Stockholm: *Läkartidningen*; 2000. p. 48-61.

Göran Wennergren
professor, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg
goran.wennergren@pediat.gu.se

Kjell Nyman
distriktsläkare,
Lisebergs vårdcentral, Älvsjö
Kjell.Nyman@slpo.sll.se